

ARMAND LLINARÈS

AMOR CARNAL I AMOR ESPIRITUAL
EN RAMON LLULL *

Si sempre és difícil, i de vegades arbitrari, de voler reduir el pensament d'un filòsof a una idea directriu, aquesta opció encara ho és més quan es tracta de Ramon Llull, pensador de facetes múltiples, escriptor fecund, que ha dirigit la seva atenció a tots els terrenys; tots, llevat del de l'alquímia, en el qual se li dóna crèdit amb massa lleugeresa.

En aquest home de l'Edat Mitjana, home mundà fins a la trentena, pensador al marge de la universitat després de la conversió, tenim un reguitzell d'idees, filosòfiques, teològiques, científiques, orientades, però, cap a un únic objectiu: l'acció, amb un nexse pregon i vital, que és l'amor. Perquè Ramon Llull, com ens confessa ell mateix, és un «foll d'amor», un foll de l'amor carnal convertit, cap als trenta anys, en un foll de l'amor místic: «lo meu començament e'l meu jovent és estat en via de follia e en obra de pecat», escriu; «jo som estat foll del començament de mos dies d'entrò a trenta anys passats (...) On, enaixí com lo sol ha major força en la mitjania del dia, enaixí jo som estat foll e menys de saviea tro a la mitjania de ma edat».¹

* Els textos lullians, excepte el que prové del *Phantasticus*, indicat a la nota 5, procedeixen de Ramon Llull, *Obres essencials*, 2 vols., Barcelona, Selecta, 1957-1960; i són citats amb les sigles OE I i OE II.

1. *Libre de contemplació*, cap. 70, § 17, 22-23, a OE II, pp. 249-250. El *Libre de contemplació en Déu* (*ibid.*, pp. 97-1269) és una de les primeres obres de Llull. S'hi observen nombrosos passatges autobiogràfics. Obra enciclopèdica, és original per la seva estructura simbòlica. Dividit en cinc llibres, com les cinc nafres de Jesucrist, comprèn quaranta distincions, en memòria dels quaranta dies que Jesús dejunà al desert, i tres-cents seixanta-cinc capítols, que corresponen als dies de l'any, amb un capítol suplementari per als anys de traspàs. Cada capítol inclou deu parts, en record dels deu manaments, i cada part, al seu torn, es divideix en

La follia, el pecat: què vol dir, això? Si Llull s'acusa d'haver sucumbit a tots els pecats, no hi ha dubte que allò que l'ha preocupat en la joventut són sobretot els plaers sensuals, el que ell en diu «los plaers de luxúria»: «per tal que pogués haver los plaers de luxúria, me som moltes de vegades més a perill de mort, e he sostenguts molts treballs e moltes ànsies e moltes paors».² I també diu: «la bellea de les fembres és estada pestilència i tribulació de mos ulls».³ Per una d'aquestes fembres, essent casat i pare de família, escriu aquella «cançó», quan se li apareix Jesús a la creu i decideix de refer la seva vida.

I la refà, efectivament; i, tanmateix, molt temps després de la conversió encara s'autoqualifica de Ramon lo foll. Se'ns presenta amb aquest nom en la seva novella *Blanquerna*. Ara, però, l'objecte de la seva follia és un altre: és Déu.

«—Jo som Ramon lo foll —diu a Blanquerna, esdevingut apostoli—, qui venc per manament de l'emperador en esta cort per usar de mon mester e per cercar mos companyons (...) Jo era cosí en la cort de l'emperador, e depenyia'm foll per ajustar diners; e l'emperador ha'm tant dit de la passió de Jesucrist e de la noblea de Déu, que vull ésser foll per donar d'ell honrament e honor.»⁴

No ens confonguéssim pas, doncs, amb aquesta nova follia de Llull:

---

tres, en commemoració de la Trinitat, que fan un total de trenta parts per capítol, corresponents als trenta diners de Judes. El primer llibre té nou distincions, que corresponen als nou cels; el segon llibre en té tretze, en membraça de Crist i els dotze apòstols; el tercer en té deu, que representen els cinc sentits corporals i els cinc sentits espirituals; el quart en té sis, per les sis dreteres de l'home; el cinquè en comprèn dues, per les dues intencions de l'home. Finalment, el conjunt se'ns presenta amb un sol títol, perquè Déu és únic (*ibid.*, p. 107).

2. *Libre de contemplació*, cap. 143, § 26 (*ibid.*, p. 421).

3. *Ibid.*, cap. 104, § 16 (*ibid.*, p. 321).

4. *Libre d'Evast e d'Aloma e de Blanquerna*, cap. 79, a *OE I*, p. 228. El *Blanquerna* (*ibid.*, pp. 123-307) és una novella que deu la seva denominació usual al nom del protagonista Blanquerna, fill únic, que decideix, en arribar a la majoritat, d'abandonar el món per fer-se ermità. Però primer serà monjo i abat d'un convent, bisbe i després papa, dignitat a la qual renuncia per retirar-se en un lloc solitari on compondrà el *Libre d'amic e amat* (caps. 99-100) i l'*Art de contemplació* (caps. 101-114; vegeu *infra* notes 59-61). El *Blanquerna*, escrit a Montpeller, fou traduït al francès antic, traducció de la qual posseïm quatre manuscrits: París, BN, fons fr. 763, 12555, 24402; Berlín, Staatsbibl., Phill. 1911. Ed. del ms. 24402 a cura d'A. Llinarès, *Libre d'Evast et de Blaquerne*, París, PUF, 1970. Rere el nom

no el prenguéssim pas per un excèntric, un extravagant, un estrofolari ni un fantàstic (*phantasticus*). Un clergue amb qui es topa camí del concili de Viena el tracta d'això i ell li contesta: «—He treballat quaranta-cinc anys per tal d'intentar de moure l'església i els prínceps cristians al bé públic. Ara sóc vell, ara sóc pobre i encara tinc el mateix propòsit, i el tindrè fins a la mort si Déu voldrà. Així doncs, ¿us sembla tot això una fantasia o no us ho sembla? Que la vostra consciència faci de jutge. Ben certament la vostra intenció m'apareix com a fantàstica».⁵

De fet, la follia de Llull ha esdevingut saviesa. Un home llargament turmentat per l'amor carnal dóna un sentit a la seva vida transformant-lo en un amor espiritual: «Cantava l'amic e deïa: —¡Oh, com gran malanança és amor! ¡Ah, com gran benaurança és amar mon amat qui ama sos amadors ab infinida amor eternal, complida en tots acabaments!».⁶

1. L'AMOR CARNAL

L'amor carnal, lícit quan s'encamina al seu fi —la procreació—, és reprovable quan degenera en luxúria, la qual, en efecte, es pot definir com a «vici qui desordona la còpula carnal en quant la desvia de la fi per què és. És la fi de la còpula carnal per ço que la humana espècie sia restaurada e multiplicada en molts hòmens, la qual fi luxúria fa oblidar als hòmens, e fa'ls membrar los carnals delits e contra cors natural, los quals no gosam dir ni escriure per la gran viltat d'aquells».⁷ Luxúria, doncs, en sentit pejoratiu, és sinònim de lubricitat,

---

de «Ramon lo foll» és fàcil de reconèixer una transposició de Llull, el qual, de jove, «era cosí en la cort de l'emperador» Jaume el Conqueridor.

5. *Phantasticus*, cap. 1 (París, 1499, fol. 81v). Existeix una versió francesa inèdita d'aquest opuscle (Bibl. Mazarine, ms. 3501, fols. 9r-20r).

6. *Blanquerna*, cap. 100 (*Libre d'amic e amat*), versicle 110, a *OE I*, pàgines 265-266.

7. *Arbre de ciència*, VI, a *OE I*, p. 653. *L'Arbre de ciència* exposa un sistema de coneixements, profans i religiosos, en forma d'«arbres» jerarquitzats. Els coneixements profans s'agrupen en els set primers arbres, que tracten (1) del món físic; (2) del món vegetal; (3) del món sensible; (4) del món de la imaginació,

de lascívia. Sense connotacions morals, és la recerca del plaer pel plaer, la sensualitat, el gust de la voluptat.

Quines són les causes de la luxúria? «Luxúria és per sobre abundància de menjar e de beure, endreçada aquella abundància a delit carnal, desirat per la voluntat, entès per l'enteniment, membrat per la memòria, imaginat per la imaginació, no constret per justícia, ni reprès per prudència, ni vençut per fortitudo, ni ligat per abstinència, ni posat en orde de matrimoni.»⁸ De manera que l'ésser humà és endut cap a la luxúria per causes fisiològiques, psíquiques i morals, cosa que també es tradueix en una altra fórmula, específicament lulliana: «Diriva luxúria dels cinc arbres primers en quant són dispostos a usar contra castedat», quan l'home fa mal ús de la llibertat que Déu li ha concedit.⁹

És que la luxúria és un fet pròpiament humà. Les bèsties, no dotades de raó, no hi són pas propenses. Però vet aquí l'explicació d'aquest fet: «així com En Pere luxuriós, qui com imagina los plaers de luxúria, creix la carn, qui és l'estrument, e en aquell creiximent posa lo foc calor e esteniment de long, ample, pregon, e la vegetativa hi posa delectació on major és la imaginació, e la sensitiva hi posa sentir, e la imaginativa imaginar, e la voluntat desirar, e la memòria membrar, e l'enteniment entendre». I afegeix Lull que «en aquest pas pot hom conèixer com la quantitat de luxúria està de part la racional» d'En Pere «e no de part lo seu subject corporal; e per açò les bèsties brutes», conclou, «no han hàbit de luxúria, car no han natura racional».¹⁰

I d'aquí, una altra definició de la luxúria: «Luxúria és d'estínt e apetit elemental, vegetal e sensual e imaginal, e de desordenat apetit racional contra l'orde de la còpula carnal».¹¹

Entre els factors que contribueixen a desvetllar la luxúria en l'ésser humà, el psiquisme, per tant, fa un paper pel cap baix tan important com els factors fisiològics, designats aquí en termes d'instínt i apetit «elemental» i «vegetal». En realitat, és pel psiquisme, presidit per

---

facultat comuna als animals i a l'home; (5) de l'home, ésser dotat de raó; (6) de la vida moral; i (7) de la vida social.

8. *Ibid.*, XVI, III, qüest. 452 (*ibid.*, p. 886).

9. *Ibid.*, XVI, IV, qüest. 291 (*ibid.*, p. 943).

10. *Ibid.*, VI (*ibid.*, p. 660).

11. *Ibid.*, XVI, III, qüest. 451 (*ibid.*, p. 886).

l'«apetit racional», que és governat el cos. Els factors psíquics, per ordre ascendent, són la sensibilitat (anomenada més generalment sensitiva o apetit sensual), la imaginació (imaginativa o apetit imaginal) i l'ànima racional (o apetit racional), dotada de tres facultats: la memòria, l'enteniment i la voluntat.

Al principi, Llull insisteix més particularment en el paper de la imaginació, que pot tenir dues funcions diametralment oposades. En efecte, si la imaginació indueix fàcilment a la luxúria, també la pot contrarestar. Vegeu com funciona la cosa: «Com la pensa de l'home cau (...) en imaginar les belleses de les fembres, sempre s'expandeix i s'escampa luxúria en la potència sensitiva; e on pus sovint imagina» tals belleses, «pus ferventment la sensitiva se cumpre de fervor de luxúria. On», afegeix Llull, «qui la luxúria vol delir (...) en la sensualitat, imatge (...) altres coses qui no sien belles ni son sien plaents».¹²

I Llull passa a l'observació següent: «Enaixí com l'home qui pren peugada s'acorre e s'ajuda del peu on no encepega, enaixí (...) tot home luxuriós se pot ajudar e defendre de la fervor de luxúria en sa potència imaginativa; car si la imaginativa cau en imaginar los genres o les espècies e ls individus on s'engendra luxúria, mut sa imaginació a altres genres e espècies e individus qui no sien d'aquella natura».¹³

Aquí, doncs, el paper de la imaginació és essencial. Però, com que en l'ordre dels factors psíquics s'ha de conformar amb el penúltim grau, no podem oblidar la facultat que en l'home regeix totes les altres: la raó. D'aquí l'observació final: «Enaixí com home contret de la un peu no ha ab què s'ajut com encepega ab lo peu sencer e cau a la terra, enaixí és (...) d'home luxuriós, qui és turmentat en sa sensualitat de foc de luxúria e ha la raó desordenada e mal aparellada»; de tal manera «cau hom en luxúria per defalliment de racionalitat e d'intel·ligència».¹⁴

Més endavant, sense minimitzar el paper de la imaginació, Llull dóna un lloc preponderant a la voluntat en la gènesi de la luxúria. La raó d'això és que, de les tres potències de l'ànima racional, la voluntat és la més disposada a reaccionar quan es tracta de desig carnal (no així,

12. *Libre de contemplació*, cap. 143, § 4 (OE II, p. 419).

13. *Ibid.*, § 5 (*ibid.*).

14. *Ibid.*, § 6 (*ibid.*).

com veurem, quan es tracta d'amor espiritual): «voluntat és potència qui pus tost pren son object que memòria ni enteniment, de les quals ella ha paor (...) per ço que no s'aconsellen ab justícia, prudència e fortitudo, qui reprenen la voluntat moltes vegades per ço car ama vicis».¹⁵

D'aquí, una aproximació, en forma de qüestió i solució, per a mostrar el paper determinant de la voluntat: «un home és en hàbit de castetat e una bella fembra passa-li davant; e aquell consira los plaers de luxúria, e la sua sensitiva sent calor per aquella consideració. Deman si aquell home perd l'hàbit de castetat. Solució: Los hàbits de virtuts e de vicis (...) participen en los començaments» de l'existència; «per què aquell home és tocat per l'hàbit de luxúria o és tocat en lo començament» de la seva vida «de l'hàbit de castetat, segons la natura de l'arbre elemental, vegetal, e sensual, e imaginal; e aquell tocament és representat a la memòria e a l'enteniment, e (...) a la voluntat; e si la voluntat hi consent (...) l'hàbit de luxúria» es manifesta concretament, mentre que «l'hàbit de castetat» resta en estat latent; i si, al contrari, «la voluntat no hi consent», si la voluntat és reticent, l'hàbit de luxúria es pot manifestar o no. Llavors, en efecte, «l'home està en passió de temptació e en batalla de virtut e de vici; e si venç» la virtut, «ha mèrit, e si», en canvi, triomfa el vici, «ha colpa».¹⁶

La veritat és que el problema encara és més complex. I heus aquí una nova qüestió que també tindrà la seva solució: si «lo mèrit e la colpa ven de la voluntat» de l'home, «¿en què han colpa l'enteniment e la memòria e la imaginació sensitiva, vegetativa e elementativa? Solució: Si la memòria e l'enteniment estan longament, e la imaginació atretal, en l'object de luxúria delitant-se, la sensitiva, vegetativa e elementativa en aquella delectació liguen la voluntat a elíger lo carnal delit, e per açò» totes aquestes funcions psíquiques, superiors o elementals, són igualment culpables; al contrari, «si la memòria en breument oblida e l'enteniment ignora la delectació, e membra la memòria e entén l'enteniment lo judici de Déu e la colpa, e la imaginació imagina la immundícia del subject, han mèrit e liguen la voluntat a desamar luxúria e refrenen la sensitiva, vegetativa e elementativa».¹⁷

15. *Arbre de ciència*, XVI, III, qüest. 453, a *OE I*, pp. 886-887.

16. *Ibid.*, XVI, IV, qüest. 278 (*ibid.*, p. 942).

17. *Ibid.*, qüest. 279 (*ibid.*).

Amb els dos aforismes següents, Llull resumirà més endavant el seu pensament en el seu *Libre dels mil proverbis*: «De luxúria ànima no-s pot excusar»; i, molt gràficament, «Les carreres de luxúria són per veer e per ausir, l'hostal és imaginació, lo seu lit és volentat».¹⁸

En l'*Arbre de ciència*, ja s'havia expressat en forma de doble qüestió:

«—Carn —dix la voluntat—, com fembra vos toca, per què us escalfats?

»—Voluntat —dix la carn—, ¿per què castedat no amats?»¹⁹

Després de les causes, les conseqüències, que són nefastes per a l'home; no per a l'ésser humà en general, sinó per a l'individu de sexe masculí: «És encara luxúria contra sanitat, car en los plaers que dóna, destruu l'arbre vegetal; e és contra les riqueses que hom ajusta, e dispon enveja, engan e traïció e molts d'altres mals com vénguen en actu. E d'açò», afegeix Llull, «havem experiència en los grans mals qui són venguts per fembres als hòmens luxuriosos».²⁰

De manera que la luxúria destrueix la salut de l'home, l'empeny a dilapidar la seva fortuna, li desordena el capteniment. I això, assegura Llull, ens ho demostra l'experiència. La situació de les dones, en aquest terreny, és diferent, com veurem.

La luxúria és igualment nefasta perquè perverteix l'home i li fa realitzar actes contra natura, la qual cosa no s'esdevé mai entre les bèsties: «En tan gran servitud (...) té luxúria los hòmens luxuriosos, que pijors los farà ésser que les bèsties, car la bèstia, com usa l'una ab l'altra, no s'ix de la carrera ni de la manera que sa natura li requer segons sa espècie; mas del malvat luxuriós no és», malauradament, «enaixí; car tant cobeeja los plaers de luxúria, que tota la manera» habitual de fer l'amor «muda en diverses maneres contràries a la natura de sa espècie».²¹

Nefasta com és, la luxúria persegueix els homes fins a una edat avançada; els turmenta fins i tot quan ja han perdut la facultat d'assaborir-ne els plaers: «Los hòmens luxuriosos, on pus fortment usen de luxúria, pus fortment los en defall poder e pus amables són de les

18. *Libre dels mil proverbis*, provs. 3 i 7 (*ibid.*, p. 1266).

19. *Arbre de ciència*, XV, II, 4, prov. 5 (*ibid.*, p. 806).

20. *Ibid.*, VI (*ibid.*, pp. 653-654).

21. *Libre de contemplació*, cap. 143, § 9 (*OE II*, p. 419).

obres de luxúria: e per açò envelleixen en la servitud de luxúria, amant e volent luxúria e despodrats de posseir les obres de luxúria».²²

Resulta, ai las, que la carn és trista, dirà el poeta. Això ja ho havia constatat Llull. Així, per què hem de buscar-nos plaers il·lusoris?

«—Què val, Sènyer —demana Llull a Déu—, a l'home luxuriós amar ni desijar los plaers de luxúria, pus que s'enuja d'aquells plaers com los fa e-s penet com los ha haüts? Ni com s'és leixat vençre ni sobrar al foc de luxúria? Car nulles coses on hom se uig ne-s peneda no són dignes d'ésser amades ne desijades ne loades.»²³

La relació amorosa se'ns presenta diferent per als homes que per a les dones. Hauria de ser una relació d'igualtat entre els uns i les altres, però en la majoria dels casos la situació de les dues parts és desigual i aleshores són les dones que hi surten perdent. En efecte, els homes solen fer el paper de conquistadors volubles: «Tan és mala cosa (...) luxúria, que per gran fervor de luxúria desigen los hòmens haver moltes fembres e no se'n tenen per pagats d'una; e és-los semblant que més de plaer trobassen ab aquelles fembres que no posseïxen que ab celles que han a lur volentat; e per esta mala de sensualitat muden-se d'una fembra a altra, e així ensutzen si mateix e les fembres».²⁴

La luxúria és una passió que encega l'home: «Luxúria (...) ha tant de poder en l'home luxuriós, que li farà amar tal fembra que serà vil e hòrrea e leja e de mala manera, e no li serà semblant que nulla altra fembra sia tan plaent ni tan bona com aquella».²⁵

Ja hem vist que aquesta passió empaita l'home fins que es fa vell. Sobre aquesta qüestió, un ermità demana a la luxúria: «—Luxúria (...) és ociosa en l'home vell luxuriós qui no pot jaer ab fembra?». I la luxúria li respon, «e dix que accídia sa amiga ho sabia, qui blastoma los hòmens cast».²⁶

22. *Ibid.*, § 10 (*ibid.*).

23. *Ibid.*, § 19 (*ibid.*, p. 420).

24. *Ibid.*, § 7 (*ibid.*, p. 419).

25. *Ibid.*, § 8 (*ibid.*).

26. *Arbre de ciència*, XVI, III, qüest. 521, a *OE I*, p. 891. A l'Edat Mitjana, l'accídia era un pecat capital, substituït després per la peresa. Llull la defineix així (*Libre dels mil proverbis*, cap. 45): «Accídia és peresa de volentat, qui en amar Déu ha negligència» (*ibid.*, p. 1266). És negligència envers els deures religiosos i també menyspreu envers el proïsme.

Els homes es fan retret de ser luxuriosos? No, ai las! Arriben a sentir-se ben satisfets de la seva conducta i els homes joves més aviat s'avergonyeixen de ser castos. I per què? Doncs perquè «no consiren les penes d'infern, a les quals van los hòmens luxuriosos, ni no saben què s'és vergonya».²⁷ Però resulta que l'home luxuriós «és irat contra sa muller luxuriosa». Això s'explica, ens diu Llull, perquè «tot gall és senyor en son femer».²⁸

Tanmateix, no és pas que l'home tingui l'exclusiva de la luxúria. Les dones també s'hi abandonen de bon grat. Curiosament, però, aquesta activitat ens és presentada amb una divertida simpatia en l'*Arbre de ciència*, on es fan tres preguntes a una «vella luxuriosa».

Primera pregunta: un ermità li demana per què té més gran plaer de la conducta luxuriosa de la seva filla que de la luxúria de la nora. Ella respon que ama més els diners que guanya la filla que no els que guanya la nora i que, a més, la filla —que ella prefereix a la nora— li ofereix una semblança més amable de la luxúria.²⁹ De manera que aquesta dona no està gens contrariada per les disbauxes de la filla i de la nora, sinó que se n'alegra i tot; però presumeix especialment de la conducta de la filla: parla la veu de la sang, aquí.

En canvi, aquesta mateixa «vella luxuriosa» retreu al seu fill la vida luxuriosa que porta ell. Però per què el renya? La resposta de la mare és ben senzilla: «son fill consumava son cors e despenia per luxúria diners, e sa filla los guanyava»; de més a més, «sa filla faïa luxúria denant ella», mentre que el fill se n'amagava; «e encara, que ab sa filla parlava de luxúria sens vergonya e a ella recontava los plaers que havia haguts ab los hòmens, dels quals plaers havia vergonya que-ls digués a son fill».³⁰

Tercera pregunta: si una dona no pot avergonyir-se de la seva conducta dissipada, sinó que més aviat en pot tenir un cert orgull, «per què fembra vella luxuriosa no és tan ergullosa» de les seves disbauxes «com la fembra jove luxuriosa?». Doncs ben senzill: perquè «les fembres jóvens són més pregades que les velles».³¹

27. *Arbre de ciència*, XVI, III, qüest. 395 (*ibid.*, p. 883).

28. *Ibid.*, qüest. 529 (*ibid.*, p. 891).

29. *Ibid.*, qüest. 496 (*ibid.*, p. 889).

30. *Ibid.*, qüest. 497 (*ibid.*, p. 889).

31. *Ibid.*, qüest. 516 (*ibid.*).

I ara la pregunta va per «la dona bella luxuriosa», en tota la plenitud de la juvenesa: s'avergonyeix tant de la seva conducta com la dona casta s'avergonyeix de la seva lletjor? Respon «la dona bella» que ja ha perdut la vergonya deixant la castedat per la luxúria, «e que la dona casta no devia haver vergonya de legea», perquè ella no hi pot fer res, sinó més aviat de la castedat, ja que ella sí que ha triat aquesta vida trista i apagada.³²

Encara millor. Avui parlem molt de l'alliberament de la dona i, no cal dir-ho, del seu alliberament sexual. Doncs bé, en aquest terreny, la llibertat de la dona resulta, en Llull, més àmplia que la de l'home. Les qüestions que acabem de comentar ens ho diuen implícitament. «La vella luxuriosa» blasma la vida dissipada del seu fill, però no blasma gens ni mica la de la filla ni la de la nora. Més aviat està d'acord amb elles i ella mateixa no es penedeix gens del seu passat, sinó que n'està orgullosa. Igual que «la dona bella luxuriosa», defensa el seu dret a ser plenament lliure en l'esfera moral.

Encara hi ha tres observacions més que suggereixen aquesta llibertat. La primera enfoca les relacions entre la luxúria i la negligència dels deures religiosos (és a dir l'accídia), negligència que és més gran en la noblesa que no en la plebs: «—Accídia —dix l'ermità—, ¿per què ames més luxúria en les pus nobles fembres que en les menys nobles?». Respon l'accídia que les dones de més alta condició són les més luxurioses, de manera que en elles pot «procurar major mal» que en les altres.³³ O sigui que les dones de món, més propenses a la luxúria que no pas les altres, també negligeixen més els deures religiosos.

La segona observació concerneix les actituds respectives de l'home i de la dona davant la luxúria i l'enveja. Si l'home està més predisposat a ésser envejós que luxuriós, la dona mostra la tendència inversa. Això és degut a dues raons. La primera és que les dones són menys àvides de diners que els homes. Però la segona raó és especialment determinant: «tota voluntat constreta desira ésser franca».³⁴ Si l'home vol sotmetre la dona, ella vol ser lliure, i és normal.

D'aquí la impossibilitat de constrènyer una dona a una unió que

32. *Ibid.*, qüest. 317 (*ibid.*, p. 879).

33. *Ibid.*, qüest. 520 (*ibid.*, pp. 890-891).

34. *Ibid.*, qüest. 524 (*ibid.*, p. 891).

li repugna. Serà la tercera observació de Llull: «A un home ric vell volgren donar muller jove, lo qual demanà a la donzella si a ella plaïa (...) Respòs la donzella, e dix que si ell la prenïa per muller e-s barallaven, no seria qui metés pau enfre abdós».³⁵

En efecte, una parella malavinguda corre el risc de no entendre's, d'on neix sovint la infidelitat conjugal, tal com ens ensenya l'«eximpli» de les dues parelles: d'una banda, «un home vell luxuriós pres muller jove»; i, de l'altra, «una dona quaix vella, per ço car amava el carnal delit, pres per marit un asalt macip jove». Les dues parelles viuen a la vora i passa el que havia de passar: «lo demoni, qui s'esforça aïtant com pot a fer errar los hòmens, tractà com lo jove hom e la dona jove fossen sotsmesos per pecat de luxúria».³⁶

La desavinença també es tradueix sovint en una gelosia injustificada que ofusca l'home i el fa tornar malvat i brutal, com aquell vell marit que diu «moltes de vilanies» i que pega a la seva muller, donzella «de molt sancta vida»: «Un jorn s'esdevenc que lo marit hac ferida sa muller per gelosia, e lo demoni temptà fortment la bona dona de luxúria»; però, ja al caire de l'abisme, es reprimeix remembrant Déu.³⁷

Sembla, també, que una noia pot refusar el matrimoni que li proposen els pares, del moment que ha perdut la vocació de casar-se, arran d'un desengany amorós, per exemple.

És el cas de Natana, enamorada de Blanquerna, el qual refusa el seu amor perquè desitja lliurar-se a Déu i fer-se ermità. La mare de la noia es pensa que la podrà casar amb algun altre, perspectiva que ella refusa, oposant un no categòric a tots els arguments de sa mare. Aquesta la invita a admirar el seguici magnífic d'una jove núvia que fa cap a l'església. Natana demana a sa mare què cal pensar del plor i el dol d'aquella dona que porta el cos del marit a soterrar. La mare no respon. Ve una serventa a anunciar que una dona «era morta de part, e havia-la hom oberta per ço que del ventre li tragués hom l'infant viu». «—Mare —dix Natana—, entenets vós aquestes paraules?». Però la mare continua sense respondre. Finalment, en absència d'ella, Natana torna a la finestra i «oí una crida qui cridava que hom veés fer la justícia d'un

35. *Ibid.*, qüest. 528 (*ibid.*).

36. *Blanquerna*, cap. 12 (*ibid.*, p. 144).

37. *Libre de meravelles*, cap. 71 (*ibid.*, p. 427).

fill de burgès que hom menava penjar per ço car havia mort un home (...) Lo pare e la mare e gran re de parents lo seguien. Lo dol que menaven, qui'l vos poria recontar?», demana Llull, tot fent-se portaveu de Natana.³⁸

Per què ens hem de casar en aquestes condicions, si ens arisquem a enviduar a qualsevol edat; si correm el perill de morir de part i àdhuc de tenir fills capaços de cometre delictes i homicidis?

Amb aquest últim argument està emparentada la resposta de la filla d'un rei a son pare, que insisteix a veure-la casada. Ella li pregunta «si ell creïa que més reis fossen mals que bons; e'l rei dix que més creïa que fossen reis mals en son temps que bons» i que, «segons fama», sempre havia estat així. «—Encara deman (...) si vós creets que (...) haja més hòmens mals que bons». La resposta del pare és del tot afirmativa. «—Encara us deman (...) —dix la donzella—, si vós creets haver fets més de pensar a Déus que de plaers». I el pare li respon «que ell havia fet més de mal que de bé». Llavors, conclou la filla, per què m'haig de voler casar, perquè del meu cos «eixissen hòmens qui fossen més mals que bons»?³⁹

Per tant, per què hem de tenir criatures i, en conseqüència, per quins set sous ens hem de casar? Sembla una visió pessimista, però, de fet, és una argumentació *a contrario* a favor de l'orde de religió.

Però, si l'orde de religió ens guarda dels perills del matrimoni, ja no és tanta garantia contra els estralls de la luxúria, la qual, en efecte, no mira cap ni cara: ja poden ser religiosos, religioses, parelles formalment unides o germans i germanes lliurats a l'incest. Reis, senyors, prelats o burgesos adinerats, cometem, avui sí i demà també, el pecat de la luxúria. Són abundants els exemples d'aquesta conducta desordenada que fa furor en tots els ambients. Ramon Llull en posa uns quants en les seves novel·les.

Un burgès ric, casat, deixa la muller per l'amant, una «vil fembra» que té prou excusa, perquè «ella era pobre, e, sens que'l burgès o altre no li ajudàs de sos béns, ella no havia de què vivís».⁴⁰

Un altre «eximpli»: un bisbe «luxuriós» persegueix assíduament

38. *Blanquerna*, cap. 19 (*ibid.*, pp. 149-150).

39. *Arbre de ciència*, XV (*ibid.*, p. 828).

40. *Blanquerna*, cap. 75 (*ibid.*, p. 221).

«una dona qui molt amava castedat». Ella el cita a la seva cambra i es despulla tota nua davant d'ell, però només per fer-li veure la malaltia que pateix, a fi de dissuadir-lo; i el bisbe es dóna vergonya de la seva «gran follia». ⁴¹ Aquest no és pas el cas d'aquell «rei qui a un seu cavaller tolc sa muller per fer luxúria amb ella». ⁴²

Ramon Llull resumeix en el següent «eximplí» les seves reflexions sobre aquest tema: «anava Na Castedat per locs baixs e per locs alts, on atrobava Na Luxúria, qui tots jorns multiplicava e creixia. Un jorn s'esdevenç que Castedat trobà Luxúria qui estava enfre frare e sor, e enfre un hom e sa muller. Meravellàs (*sic*) Castedat com Luxúria tan gran era. Plorà Castedat e alegrà's Luxúria. Tants havia Luxúria de molts amadors, abundoses de benanances e d'honraments, que meravellà's com viure podia Castedat, qui tan poca era en aquest món. Dementre que Luxúria enaixí se meravellava, un hom, qui era eixit de religió, venc ab una folla fembra que molt amava. Aquell hom era mal vestit i pobre, e per lo gran fred que feia, tremolava fortment. Com Castedat viu aquell hom foll luxuriós ab la folla fembra, meravellà's molt fort com per tan sutz pecat com és luxúria, havia jaquit aquell hom son orde, e havia pobrea e malanança, sutzedat e vilesa, e era en via de perdurable maledicció». ⁴³

2. L'AMOR ESPIRITUAL

L'amor carnal ha conduït Llull cap a les dones. Després de la conversió, en parla com a home experimentat, unint als seus discursos consideracions filosòfiques i teològiques que hi donin més consistència. Però Llull aviat trobarà insuficient aquesta reflexió: anirà més enllà. S'ha convertit i ha de modificar la trajectòria del seu pensament. D'ara endavant s'interessarà sobretot, ja que és cristià, per l'amor de Déu fet home i, de retruc, per l'amor de Nostra Dona, la Mare de Déu. Cavaller i trobador en la seva època mundana, Llull no deixa pas de ser-ho després de convertir-se. Però ara serà un trobador, un joglar, de Déu i de

41. *Libre de meravelles*, cap. 71 (*ibid.*, pp. 427-428).

42. *Ibid.* (*ibid.*, p. 428).

43. *Ibid.* (*ibid.*).

Nostra Dona. D'altra banda, dirà que «l'ofici de joglaria fo atrobat per bona entenció, ço és a saber, per loar Déu e per donar solaç e consolació a aquells qui són treballats e turmentats en servir Déu».⁴⁴

Cavaller i joglar per a tota la vida, Llull, un cop alliberat de les contingències i les servituds del món, trasllada a la Mare de Déu tot l'escalf de la seva ànima enamorada, tota la deferència del seu esperit cavalleresc i totes les gràcies de la seva escriptura, perquè Maria és alhora «regina verge e dona».⁴⁵

Així canta Blanquerna les llaors de la Verge, mentre un cavaller exalta la bellesa de la seva «dona» i està disposat a defensar-la amb les armes si convé. Blanquerna aconsegueix de convèncer-lo que la Verge és la més bella i la millor de les dones. Llavors declara el cavaller: «—No som lletrat, ni no sé los llenguatges com pogués per paraules donar laor de nostra Dona als infeels; mas per armes vull anar honrar la dona que Déus ha honrada sobre totes fembres».⁴⁶

Tot al llarg del seu pelegrinatge vers la contemplació solitària de Déu, Blanquerna adreça a Maria l'homenatge més fervent i més fidel en un breu poema en el qual, especialment, declara:

—A vós, dona verge santa Maria,
dó mon voler, qui-s vol enamorar
de vós tan fort, que sens vós no volria
en nulla re desirar ni amar.⁴⁷

La vena poètica de Llull raja clara i fresca quan la Verge és el tema de les seves invocacions, com si la inspiració li vingués amb tota naturalitat:

Quan par l'estela en l'albor
e s'aparèllon tuit li flor
que-l sol multiplic lur color
d'esperança,

44. *Blanquerna*, cap. 115 (*ibid.*, p. 300).

45. *Libre de Sancta Maria*, «Del pròleg» (*ibid.*, p. 1155).

46. *Blanquerna*, cap. 64 (*ibid.*, p. 205).

47. *Ibid.*, cap. 76 (*ibid.*, p. 221).

mi vest alegrança
 d'una douçor: confiança
 que hai en la dona d'amor.⁴⁸

L'expressió «dona d'amor» apareix també en l'*Arbre de filosofia d'amor*, on personifica la font de l'autèntica filosofia.⁴⁹ Aquí, «la dona d'amor» és Nostra Dona, font de vida perquè és la Mare de Déu.

Per la glòria de Nostra Dona escriu Llull el *Libre de Sancta Maria*,⁵⁰ diàleg entre un ermità i tres personatges allegòrics: Lausor, Oració i Entenció. Tots quatre canten les llaors de la Verge, ornada de totes les perfeccions.

La Mare de Déu «és la mare de tot quant és creat e és la major e la pus noble creatura que Déus haja creada, exceptant son fill».⁵¹

D'aquesta maternitat brollen totes les perfeccions. Ella és, entre altres coses, «dona donant senyoratge»,⁵² l'«alba» i la llum dels pecadors, «car en ella començà a néixer la misericòrdia e l perdó e la recreació de l'humà linatge e en ella finiren les tenebres en les quals era tot l'humà linatge».⁵³

La seva ànima està lliure de pecat i de tota sutzetat. És el bé per excellència. Il·lumina més que el sol: «nostra Dona és bona per natura, car naturalment ha propietat que és bona en si mateixa, e en tant que anc no féu pecat venial ne mortal, ne anc per null temps d'ella no-seguí negun mal ni-s pot seguir, tan és bona e plena de tot bé. D'on, enaixí com del sol se segueix lugor e il·luminament pròpiament per ço com ha propietat d'il·luminar lo món, enaixí, e molt mills encara, de nostra Dona se segueix bé a tot lo món per ço com és bona; e enaixí com en lo sol, qui no ha propietat ni natura de donar tenebres en negun loc on sia present, enaixí, e molts (*sic*) mills encara, nostra

48. *Medicina de pecat*, vv. 135-141 (*ibid.*, p. 1306).

49. *Arbre de filosofia d'amor*, I, a OE II, p. 26.

50. Escrit a Montpeller el 1290 (a OE I, pp. 1155-1241). Llull canta la Verge a les *Hores de Nostra Dona* (*ibid.*, pp. 1289-1291) i al *Plant de la Verge* (*ibid.*, pp. 1292-1301). Apareix a la segona part de l'*Arbre de ciència* (*ibid.*, pp. 739-745).

51. *Libre de Sancta Maria*, cap. VIII (*ibid.*, p. 1180).

52. *Ibid.*, cap. XVIII (*ibid.*, p. 1205).

53. *Ibid.*, cap. XXX (*ibid.*, p. 1238).

Dona no ha propietat ne natura que faça mal a negun qui li port amor». ⁵⁴

Nostra Dona és més pura que l'or: «Naturalment aur és purificat en lo foc, enaixí que l'aur com és més en la fornal, lo foc lo munda e-l nedeja e-l declara de tota cosa qui no sia de l'essència e natura de l'aur, e per ço roman l'aur tot pur e tot munde en si mateix, e enaixí és afinat e conegut en sa puritat. On, en semblant manera e molt millor encara, és de nostra Dona qui és més pura e munda en sa santetat que l'aur en sa puritat». ⁵⁵

Senyal d'aquesta puritat és l'esclat de blancor de Nostra Dona, més blanca que la neu, més clara que el cristall, més resplendent que el sol: «La neu és pura per blancor car tota és blanca; enaixí nostra Dona és tota pura e santa en bontat. E lo cristall és tot pur en claredat car no ha en si alguna ombra ni foscura; enaixí, e molt mills encara, nostra Dona ha granea que és tota clara e sens neguna corrupció (...) Lo sol és pur en lugor car és tot lugorós per natura; enaixí, e molt mills encara, nostra Dona és lugurosa e resplendent». ⁵⁶

Nostra Dona és ornada de totes les beutats. En ella, la beutat corporal s'adiu amb la beutat espiritual: «En nostra Dona cové que haja beutat corporal, e en tan gran granea, que respona a la beutat de son fill, qui és beutat més gran que neguna altra beutat creada; (...) cové que les beutats de nostra Dona sobremunten totes altres beutats, enaixí que sa color sia més bella e més plaent a veer que color de neu ni de flor, e que sia més resplendent que del sol sa resplendor; e car los seus ulls, ses celles, cabells, boca e cara, e així de les altres faïçons, són a nostre senyor Jesucrist més belles a veer que negunes altres faïçons, e sí-s són als sants e a les santes de glòria, per açò cové que les beutats de nostra Dona sobremunten totes altres beutats». ⁵⁷

Per Llull, l'amor de Déu és per damunt de tot l'amor de Déu fet home, i la celebració d'aquest amor, en primer lloc, és el *Libre d'amic e amat*, considerat de vegades una obra independent i publicat molt sovint com a tal, especialment en francès.

54. *Ibid.*, cap. I (*ibid.*, p. 1160).

55. *Ibid.*, cap. XI (*ibid.*, p. 1187).

56. *Ibid.* (*ibid.*).

57. *Ibid.*, cap. XIV (*ibid.*, pp. 1194-1195).

En realitat, aquest llibre forma part del *Blanquerna*. El capítol 88 d'aquesta obra ens diu, efectivament, que «en Barbaria» un missatge del cardenal «atrobà un *Libre d'amic e d'amat*, on era recontat com los devots hòmens faïen cançons de Déu e d'amor, e com per amor de Déu leixaven lo món e anaven per lo món, pobretat sostinent». Llull hi afegeix: «e traslladà hom lo *Libre d'Amic e Amat*».⁵⁸

No sabem a quina obra mística musulmana s'alludeix. Això que el van traduir deu ser una mera ficció literària. El cas és que Blanquerna escriu, «segons la manera dels "sufies"», un breviari de meditació, una sèrie de metàfores morals o «verses», cadascun dels quals «basta a tot un dia a contemplar Déu».⁵⁹ Llibre escrit per a contemplatiu solitari, invoca profusament els elements de la natura, el sol, la lluna, les estrelles, els arbres, les flors, els ocells, que són tema d'inspiració literària però també una constant de la mística franciscana, que influí notablement en Llull. Breviari de contemplació i meditació, el *Libre d'amic e amat* usa un llenguatge filosòfic que no és gens aliè al món de la poesia.

L'home necessita aïllar-se per a trobar-se amb ell mateix i amb Déu. Però com s'hi podrà acostar? És l'objectiu de la contemplació a través del cor i de l'esperit. El camí del cor és, decididament, el *Libre d'amic e amat*,⁶⁰ mentre que el camí de l'esperit és l'*Art de contemplació*, que el segueix al final del *Blanquerna*.⁶¹

El *Libre d'amic e amat* és un diàleg patètic entre dos éssers iguals en natura, en el qual l'amic crida el seu amat i aquest va cap al seu amic: «Tant plorà e cridà l'amic a son amat, tro que l'amat davallà de les altees sobiranes dels cels, e venc en terra plorar, e plànyer, e morir per amor».⁶²

L'amat, identificable per la seva misericòrdia i la seva pietat essencialment i incanviament volgudes,⁶³ és Déu fet home i crucificat: «Entressenya's l'amat a son amic de vermells e novells vestiments, e

58. *Blanquerna*, cap. 88 (*ibid.*, p. 248).

59. *Ibid.*, cap. 99 (*ibid.*, p. 260).

60. *Ibid.*, cap. 100 (*ibid.*, pp. 260-279).

61. *Ibid.*, caps. 101-114 (*ibid.*, pp. 279-300).

62. *Libre d'amic e amat*, vers. 152 (*ibid.*, p. 268).

63. *Ibid.*, vers. 160 (*ibid.*).

estén sos braços per ço que l'abraç, e encline son cap per ço que li dó un besar».⁶⁴

Així pot haver-hi comunicació espiritual entre l'amic i l'amat: «Encontraren-se l'amic e l'amat, e dix l'amat a l'amic: —No cal que-m parles; mas fé'm senyal ab tos ulls, qui són paraules a mon cor, com te dó ço que-m demanes».⁶⁵

El cim de la contemplació sembla assolit de bell antuvi: l'home està en presència de Déu i conversa amb Ell. Però aquest diàleg no basta a l'amic, que vol conèixer Déu i les seves obres. En efecte, Déu pot ser considerat en si i en relació amb les seves criatures. En si, és el «sobiran bé eternal, infinit en granea, poder, saviea, amor, perfecció».⁶⁶ És gloriós perquè és la glòria mateixa; és poderós perquè és el poder; és savi perquè és la saviesa; és digne d'amor perquè és l'amor: «Demanaren a l'amic per què era son amat gloriós. Respòs: —Per ço car és glòria—. Digueren-li per què era poderós. Respòs: —Per ço car és poder—. Ni per què és savi. —Per ço car és saviea—. Ni per què és amable. —Per ço car és amor».⁶⁷

Creador de totes les coses, excepte del pecat, que és una «intenció invertida», Déu és etern. La seva eternitat és una garantia d'amor. Envers aquest Déu, «qui ama sos amadors ab infinida amor eternal, complida en tots acabaments»,⁶⁸ s'encamina l'amic. Però «les carreres per les quals l'amic encerca son amat són longues, perillooses».⁶⁹ Així, li cal alleujar «sa ànima dels pensaments e ls plaers temporals», perquè pugui, amb l'ajuda del cos, anar «per aquelles carreres en companyia ab son amat».⁷⁰

De quins mitjans disposa l'amic per a atènyer aquesta joia suprema? Essencialment, de les tres potències de l'ànima: memòria, enteniment i voluntat. Aquesta procedeix de la memòria i de l'enteniment alhora. Així, l'amor que l'amic porta al seu amat és cosa de l'enteniment abans que no de la voluntat, exactament al contrari del que

64. *Ibid.*, vers. 90 (*ibid.*, p. 265).

65. *Ibid.*, vers. 28 (*ibid.*, p. 261).

66. *Ibid.*, verss. 36, 307 (*ibid.*, pp. 262, 276).

67. *Ibid.*, vers. 38 (*ibid.*, p. 262).

68. *Ibid.*, vers. 110 (*ibid.*, pp. 265-266).

69. *Ibid.*, vers. 2 (*ibid.*, p. 260).

70. *Ibid.*, vers. 345 (*ibid.*, p. 278).

s'esdevé en el cas de l'amor carnal: «Demanà l'amic a l'enteniment e a la volentat, qual era pus prop a son amat, e corregren abdós, e fo ans l'enteniment a son amat que la volentat».⁷¹

Però aquesta prelatió de la intelligència no exclou pas que calgui el concurs de les tres potències de l'ànima a l'hora d'establir un lligam sòlid entre l'amic i l'amat: «Nuaven-se les amors de l'amic e l'amat ab membrança, enteniment, volentat, per ço que l'amic e l'amat no-s partissen».⁷²

El cor, aquí, té les seves raons, que la raó sí que coneix; i, si ha estat creat per amar, l'amor ho ha estat per pensar, per cogitar: «—Digues, foll, ¿qual cosa fo enans: o ton cor, o amor?—. Respòs, e dix que en un temps foren son cor e amor; car si no ho fossen, lo cor no fóra creat a amar, ni amor no fóra creada a cogitar».⁷³

Així, l'amor encén i inflama l'amic en la membrança i la cogitació del seu amat. De vegades s'acompanyen memòria i voluntat, i pugen a la muntanya de l'amat perquè l'enteniment s'exalci i es dobli l'amor envers l'amat,⁷⁴ amor que és major en l'amic que mor per amor que no pas en l'amic que viu per amor, perquè «mort e amor són portals e entrament» de la ciutat de l'amat.⁷⁵

De tal manera s'acosta l'amic a l'amat. Una nuvolada s'interposa entre l'un i l'altre; però l'amor la illumina i la fa tan «resplendent com és la luna en la nit, e l'estel en l'alba, e lo sol en lo dia, e l'enteniment en la volentat; e per aquell nuvolat tan lugurós se parlen l'amic e l'amat».⁷⁶

Tan acostats l'un a l'altre, l'amic i l'amat es mesclen l'un amb l'altre; i «enaixí com mesclament d'aigua e de vi, se mesclen les amors de l'amic e l'amat; e enaixí com calor e lugor, s'encadenen lurs amors; e enaixí com essència e ésser, se convenen e s'acosten».⁷⁷ Ara la unió ja és total: «Amor, amar, amic e amat se covenen tan fortment en l'amat, que una actualitat són en essència, e diverses coses són l'amic

71. *Ibid.*, vers. 18 (*ibid.*, p. 261).

72. *Ibid.*, vers. 130 (*ibid.*, p. 267).

73. *Ibid.*, vers. 73 (*ibid.*, p. 264).

74. *Ibid.*, vers. 102 (*ibid.*, p. 265).

75. *Ibid.*, verss. 360, 341 (*ibid.*, pp. 279, 278).

76. *Ibid.*, vers. 122 (*ibid.*, p. 266).

77. *Ibid.*, vers. 49 (*ibid.*, p. 262).

e l'amat concordants sens nulla contrarietat e diversitat d'essència».⁷⁸

Per a Déu, amor és «influència d'infinida bonea, eternitat», poder, «saviea, caritat, perfecció».⁷⁹ Per la seva banda, l'amic és digne d'aquest amor, ja que ell sap conèixer i amar Déu.⁸⁰ Per part de l'amic, l'amor és un acte de fe i de coneixença, és a dir un acte de saviesa, la saviesa que comença «en fe e en devoció, qui són escala on puja l'entement entendre los secrets de mon amat».⁸¹

El tema de l'amic i l'amat torna a aparèixer en l'*Arbre de filosofia d'amor*, escrit a París el 1298 i dedicat a Felip el Bell i a la reina Joana de Navarra. Però aquí, amb una sola excepció,⁸² l'amic ja no conversa amb l'amat, sinó amb l'amor, amb l'amor que «és corda ab la qual està l'amic ligat a son amat».⁸³

El llibre té el seu punt culminant en el passatge següent: «Malaute estava l'amic per amor, la qual amor l'havia fet malaute per trop sospirar, plorar e temor (...) Lo metge d'amor féu jaer l'amic en una bella cambra d'amor, pintada de belles figures». Però «lo lit en què l'amic fo posat per seornar e dormir, era d'amor, e havia propietat e vertut que negun home qui hi jagués no podia dormir ni oblidar les bellees e noblees de l'amat». De manera que l'amic demanà «que-l levassen d'aquel lit e lo traguessen d'aquella cambra (...) Tastà lo metge a l'amic son pols e guardà en sa urina, e conec que l'amic havia necessitat d'una medicina qui-l feés frenètic, per ço que parlàs com a foll per amor; car aquells han major sanitat per amor qui parlen sens manera d'amor». Però l'amic no guareix pas i fuig quan ve la nit.⁸⁴

CONCLUSIÓ

Ens pot sorprendre el camí recorregut per Llull de l'amor carnal a l'amor de Nostra Dona i de Déu. Certament, per a passar de l'un a

78. *Ibid.*, vers. 210 (*ibid.*, p. 271).

79. *Ibid.*, vers. 82 (*ibid.*, p. 264).

80. *Ibid.*, vers. 142 (*ibid.*, p. 267).

81. *Ibid.*, vers. 287 (*ibid.*, p. 275).

82. *Arbre de filosofia d'amor*, IV, a OE II, p. 50.

83. *Ibid.*, I (*ibid.*, p. 26).

84. *Ibid.*, V (*ibid.*, pp. 55-56).

l'altre calia fer un salt, una conversió; salt i conversió que Llull realitzà efectivament. Però no li neguem gens ni mica el mèrit de tal transformació si diem que en Llull hi ha una gran afinitat entre l'amor humà i l'amor espiritual, en la mesura que tant l'un com l'altre són fets d'afectivitat. En efecte, si el místic, tal com el concebrà Joan de la Creu, ha de passar per una «nit dels sentits», en Llull no hi ha res d'això, com ho demostren aquestes ratlles procedents del *Blanquerna*:

«—Un escrivia, e escrivia en un libre lo nom dels amats e amants, e demanà-li un home qui amava, si en aquell libre havia escrit lo nom de son amat; e l'escrivà li dix: “¿Has menjat menjar qui fos cuit ab foc d'amor? ¿E has-te levades les mans ab làgremes de tos ulls? ¿E est embriac e foll per amor que hages beguda? ¿Fuiest anc en perill per honrar ton amat? ¿Has metzina d'amor ab què hom faça tinta ab què escriva ton amat? Sense totes aquestes coses, ton amat no és digne que sia escrit en est libre”». ⁸⁵

I si és gran malaurança la d'aquell qui ama els éssers temporals, quina gran benaurança no tindrà aquell qui ama son amat, «qui ama sos amadors ab infinida amor eternal, complida en tots acabaments!». ⁸⁶

[Traducció d'Oriol Gil Sanchis]

85. *Blanquerna*, cap. 80, a OE I, p. 230.

86. *Libre d'amic e amat*, vers. 110 (*ibid.*, pp. 265-266).